

JEZDECI ŠKRLATNE KADULJE: serija z in neuspeh ameriškega sna

The Vanishing Legion

Če hočete vedeti, kaj je to B ali pa Z vestern, si zarolajte film *Guilty by Suspicion*, ki ga je leta 1991 posnel Irwin Winkler. Robert De Niro igra h'woodskega režiserja, ki v času makartističnih zasliševanj in čistk noče ovaditi svojih komunističnih prijateljev, zato ga njegov matični studio flikne na črno listo. Ker se znajde na cesti, Annette Bening pa je lačna, gre s trebuhom za kruhom, kar ga pripelje naravnost v h'woodski trebuh, na Poverty Row. In tako stopi k šefu male ubožne Z firme, rekoč: Imate kaj dela zame? Šur, dahne šef, ki je pravkar nagnal režiserja in ki De Nira takoj zatem pošlje v akcijo, na ulico, kjer se že snema B, okej, Z vestern – De Niro, ki pade *in medias res*, vpraša le, okej, kje smo, v naslednjem trenutku pa že režira. Kamera?! Gremo! Akcija! De Niro nima pojma, za kaj gre v tem vesternu (ni prebral scenarija niti ne ve, kaj so do tedaj že posneli), toda delo prejšnjega režiserja nadaljuje povsem mirno in *insidersko*. Kot da ne more zgrešiti. Kar je v nekem smislu res: B vesterni so izgledali

tako, kot da se snemajo sami. Prizor na B *setu* je zelo kratek, toda elementaren, saj lepo ujame temelje B procesa: naglico, pragmatičnost, brezosebnost, krute zahteve. Med produkcijo in produktom običajno ni bilo nobene diskrepance – B vesterni so bili kaotični in anarhični. Ne vsi, toda mnogi. In ker so običajno obviseli v zraku, niso izgledali le nedorečeno, ampak že kar ilegalno. V nekaterih je bilo vse narobe. Svojo legitimnost bi težko dokazali. Če bi jih to sploh zanimalo – za B, C in Z vesterne bi pač težko rekli, da so izgledali zainteresirano. Prej narobe, ko jih gledate, vam v povprečju na misel pridejo le tri vrednostne oznake – mimobežnost, apatičnost in monotonost. Toda ironično, mimobežnost, apatičnost in monotonost so bile rezultat naglice, pa ne le snemalne naglice, ampak tudi narativne naglice, narativne urgentnosti, ki so jo skušali ustvariti v samem filmu – akcijo so ponavadi vlekli v nedogled, brez občutka za ritem, tempo, stopnjevanje in dramaturgijo, hja, do monotonosti. V

B vesternih zatišja ni bilo. Da bi junak strastno, napoln religiozno iskal notranji mir, heh, tako kot pri Buddu Boetticherju, Delmerju Davesu in Anthonyju Mannu – ni šans! Zgodbo je bilo treba poganjati in preganjati – šlo je za preživetje. Vedno. In to v obeh smislih – šlo je tako za preživetje junaka kot za preživetje samega B vesterna, ki je verjel, da mu lahko tržno nišo, finančno srečo in darwinistično katarzo nudi in jamči le non-stop akcija, le garanje, le absolutna in popolna stahanovščina.

Ne preseneča, da največje stahanovce med B režiserji najdemo prav v hlevu – med režiserji B vesternov. Lesley Selander je režiral 127 filmov – od tega 104 vesterne. Joseph Kane je režiral 113 filmov – od tega 95 vesternov. Tudi Lambert Hillyer je režiral 113 filmov – od tega 79 vesternov. Ray Taylor je režiral 124 filmov – od tega 70 vesternov. George Sherman je režiral 111 filmov – od tega 70 vesternov. Ray Nazarro je režiral 66 vesternov, Robert N. Bradbury 58, Harry Fraser 54, William Witney 49, Frank McDonald 48, Howard Bretherton, John English, Robert Emery Tansey in R.G. Springsteen pa po 45. Hektičnim stahanovcem ni bilo ne konca ne kraja – Lewis D. Collins (44), J.P. McGowan (42), Bernard B. Ray (41), Thomas Carr (38), Wallace Fox (37), Spencer Gordon Bennet (36), William Berke (36), George Archainbaud (35), Alan James (34), Robert F. Hill (33), S. Roy Luby (28), David Howard (28) in Elmer Clifton (27). Proces je bil neskončen. Al Herman, Oliver Drake, Philip Ford, Harry S. Webb, John P. McCarthy, Fred F. Sears, Derwin Abrahams, Lew Landers, Sam Nelson, Louis King, Phil Rosen, D. Ross Lederman, Ray Enright, R. Reeves Eason, Harry Keller, Otto Brower. Imena, ki živijo le še v najavnih špicah – moške iz filmskega trebuha. Za njih bi lahko rekli to, kar je v *Zmajevem letu* (Year of the Dragon, 1985) za Kitajce rekel Mickey Rourke – gradili so transameriško železnico, toda na fotkah jih ni. Režiserji B vesternov so gradili zgodovino filma, toda na fotkah jih ni. William Beaudine je bil pojem brezosebno utilitarnega štepača, prava mašina – rekli so mu “one-shot” Beaudine, ker prizorov sploh ni ponavljal: režiral je kar 131 filmov, od tega 12 vesternov (Billy the Kid je srečal Drakulo, Jesse James pa Frankensteinovo hčerko!), toda težko bi dokazal, da je kdaj obstajal. Da je bil tam. Njegovi filmi izgledajo tako, kot da ga ni bilo tam – kot da jih ni nihče režiral. Še več, izgledajo tako, kot da jih ni – komaj stojijo skupaj. Nikoli ne veš, če bodo prišli do konca. Zdi se, da ti bodo pred očmi razpadli. Sprhnili. Da bodo kar na lepem izginili. Poniknili. Kar jim daje vtis irealnosti – in nadrealnosti. Bi radi videli nadrealistične filme? Glejte B vesterne. Z naracijo, estetiko in produkcijskimi vrednostmi so tako sprti, da potegnejo na avantgardni art. Kot rečeno, v njih je vse narobe – pravilnosti si ne morejo do privoščiti. Daleč od establimenta. Žanr priženejo do abstrakcije – do paroksizma. Hiperaktivni so, delirični, fantazmagorični, ezoterični, paranoični in disonantni, toda do avantgardističnega minimalističnega dolgčasa jim manjka le korak – Andy Warhol jih je sanjal, ko je režiral *Spanje* (Sleep, 1963). Vprašanje, kako napolniti zgodbo filma, se vedno prelevi v vprašanje, kako napolniti 60 minut. B in predvsem Z vesterni, paralelni univerzum brez alibijev, so ničelna stopnja filma. Ljubiti jih moraš, da jih razumeš.

Vestern je bil idealen žanr za stahanovce. Iz preprostega, očitnega razloga: med letoma 1930 in 1954 je v Ameriki nastalo okrog 2700 vesternov. Ja, vestern je bil *genre du jour*. Rekorder je bil B studio Republic, ki jih je med letoma 1935 in 1954 pridelal kar 468, Monogram pa jih je med letoma 1930 in 1954 naštepal 394. Vestern je bil kri B in Z firm. Šele na tretjem mestu namreč najdete prvi major studio, Columbo, ki je v tem obdobju sproducirala 373 vesternov. Mnoge male, ubožne firme – recimo Reliable, Supreme, Big 4, World Wide, Tiffany, Allied, Grand National, Screen Guild, Kent, Victory, Colony,

Mascot, Lippert – so živele od B in Z vesternov. In običajno so od njih tudi umrle.

Nedvoumni kralj vseh teh stahanovcev pa je bil Sam Newfield. Alias Sherman Scott. Alias Peter Stewart. Režiral je 214 filmov – od tega kar 139 vesternov, med drugim tudi razpiti *The Terror of Tiny Town* (1937), v katerem so igrali sami pritlikavci. Na estetiko, mizansceno, verjetnost in drugi plan ni mislil. Le kako? Leta 1943 je posnel kar 23 filmov! Za beraški “studio” PRC z Gower Gulcha jih je v šestih letih posnel kar 50, jasno, pretežno vesternov. Okej, pretežno je itak delal za PRC, za katerega je pogosto delal tudi legendarni Edgar G. Ulmer, “Frank Capra studia PRC”, “cineaste maudit”, samozvani asistent vseh filmskih genijev (Max Reinhardt, Fritz Lang, F.W. Murnau, G.W. Pabst, Ernst Lubitsch, Cecil B. DeMille, Erich von Stroheim, William Wyler), scenarist, producent, snemalec, scenograf, “korežiser” prelomnega nemškega filma *Ljudje v nedeljo* (Menschen am Sonntag, 1929), režiser židovskih mjuziklov, ukrajinskih komedij, črnskih vesternov, indijanskih socialk in predvsem *auteur* kulturnega *Detoura* (1945), dementno fatalističnega filma *noir*. Studio PRC (Producers Releasing Corporation), ki ga je leta 1939 po propadu mnogih malih B firm ustanovil Ben Judell (najprej se je imenoval PDC – Producers Distributing Corporation oz. Producers Pictures Corporation) in ki ga je leta 1947 pogoltnila firma Eagle-Lion (katero je nekaj let kasneje pogoltnila korporacija United Artists), se je specializiral za B robo, bazično za C in Z, direktor produkcije – in hišni producent – pa je bil Sig Neufeld... ee, Sig Newfield, ki je tudi izumil danes kultno ime, Producer's Releasing Corporation. Newfieldovi vesterni, ki so včasih izgledali kot beraške anticipacije *Indiana Jonesa* (*Fighting Renegades*, 1939), so bili ultra poceni, hja, mikrobudžetni, in nevidno režirani, toda ironično – obsedel jih je velik denar. Spremljali so kroženje kapitala. Recimo: v vesternu *Law and Order* (1942) je Billy the Kid (Buster Crabbe) tako podoben umorjenemu vojaku, da zlahka privzame njegovo identiteto in – ob asistenci svojih kameradov, Fuzzyja St. Johna in Davea O'Briena – prepreči poročno goljufijo, s katero skuša diabolčni Charlie King priti do skalpa in kapitala tete Mary, najbogatejše ženske na divjem zahodu.

Še lepše: v vesternu *Death Rides the Plains* (1943) štirje malopridneži, Ray Bennett, I. Stanford Jolley, George Chesebro in Kermit Maynard, prodajajo ranč, potem pa kupca tik pred podpisom pogodbe oropajo in ubijejo – in to shemo potem stalno ponavljajo (okej, dokler jim na prste ne stopi maskirani, v črno odeti Lone Rider, Robert Livingston). To je njihov mali žanr. Newfieldovi vesterni so bili alegorije in avtobiografije Z pozicije – filmi o malih ljudeh, ki sanjajo o velikem denarju in uspehu, filmi o neuspehu ameriškega sna, filmi z levim spinom. Pogosto so razkrinkavali manipulacije in korupcijo na železnici (*Blazing Frontier*, 1943), med zemljeposestniki (*Trigger Pals*, 1939) ali pa v političnem zakulisju (*Wild Dakotas*, 1956), včasih so celo branili svobodo tiska (*Gambling Terror*, 1937). Akumulacija kapitala je bila rop – za masko fantomskega, skrivnostnega šefa bande, ki terorizira in ropa, se je vedno skrival kak ugledni meščan, lokalni boss (*Ridin' the Lone Trail*, 1937). Kapitalizem so redno kompromitirali in kriminalizirali (*Desert Patrol*, 1938), na proletarce, ki so prisiljeni v ropanje in kriminal, pa so gledali s simpatijami (*Three Desperate Men*, 1951).

PRC je delal vse – recikliral je zdrasano zgodbo o dveh bratih, ločenih ob rojstvu (pobrano iz Zanea Greyja), napihoval Tima McCoya, Lasha LaRueja, Boba Steelea in Busterja Crabbeja, angažiral pojoče kavboje *a la* Bill 'Cowboy Rambler' Boyd, Audrey 'Art' Davis in George Houston, za *comic relief* rolal Ala 'Fuzzyja' St. Johna in Eddieja Deana, snemal seriale o Lone Riderju in Billyju the Kidu ter vesterne s tremi glavnimi junaki *a la* Frontier

Najprej sta bila člana tolpe Jesseja Jamesa, potem pa sta se dogovorila z zakonom. Leta 1882 je Bob Jesseja Jamesa v njegovi hiši ustrelil v hrbet, ko je ta popravljal okvir slike. Štiri leta pozneje je Charlie naredil samomor, Boba pa so ustrelili v saloону.

Garrett, Patrick (1850–1908).

Izobčeneč, šerif, znan kot Clovec, ki se je prodal Santa Fe Ringu in ubil Billyja the Kida. Garetta je neznanec ustrelil v hrbet, medtem ko je uriniral na svoji zemlji v New Mexico.

Gatling. Vrsta zgodnjega mitraljeza, ki je izstrelil do 3000 nabojev v minuti skozi več krožno postavljenih cevi z obračanjem ročice. Leta 1866 ga je za svoje potrebe odkupila vojska.

Geronimo (1830–1909). Postal poglavar Chiricahua Apačev. Večkrat je zbežal iz rezervata in s svojimi bojovníki pustošil po hribih Arizone in severne Mehike. Nazadnje so ga ujeli z združeno ameriško-mehiško akcijo, v kateri je sodelovalo več kot 5000 mož. Na stara leta se je preživljal s prodajo svojih fotografij turistom in kot živi razstavni eksponat sodeloval na svetovni razstavi v St. Louisu leta 1904.

Gila Monster. Edini strupeni kuščar v ZDA. Poleg klopotače najnevarnejši prebivalec puščave.

Grant, Ulysses S. (1822–85).

Predsednik ZDA v času, ko se dogaja večina vesternov.

Grey, Zane (1872–1930).

Najpopularnejši vestern pisatelj, napisal je 78 knjig. Danes so njegove knjige obupno zastarele, nezrele najstniške fantazije, postavljene v izmišljeno deželo romantičnih pustolovščin.

Gringo. Žaljivka za Američane, tujce, ki ne govorijo špansko. Menda je izraz nastal v času mehiške vojne, ko so zeleno oblečenim vojakom domačini zabrusili: “Greens go home.”

Grobar. V črno oblečen možičelj s polcilindrom, ki mu smrt pomeni posel, zato si veselo mane roke ob vsakem konfliktu. Osamljena, vendar samozavestna figura, ne brez kančka humorja. Včasih nastopa tudi kot brivec. Njegova profesionalna deformacija je, da vsakogar premeri od nog do glave in tako izračuna velikost krste. V resnici so pokop, krsta in označen grob na Divjem zahodu predstavljali razkošje. Za tiste, ki so končali v preriji, je poskrbel naravni grobar – mrhovinar (*buzzard*).

Hardin, John Wesley (1853–95).

Revolveršaš, pridigarjev sin. Pripisujejo mu, da je ustrelil 44 ljudi. Na filmu in v literaturi se ga drži sloves Robina Hooda, plemenitega moža, ki je vedno pripravljen priskočiti na pomoč. V resnici je bil hud alkoholik, rasist in nasilnež. Večino svojih žrtev je pobil v pijanskih spopadih. Po štirinajstletnem bivanju v zaporu je postal odvetnik, a se je spet vrnil na stara pota popivanja in ropanja, dokler ga v saloону niso ustrelili v hrbet.

Hickok, Wild Bill (1837–76). Izvidnik, revolveršaš in mož zakona. Markantna pojava: nosil je dolge svetle lase, košate

Marshals in Texas Rangers (Republic je imel tedaj precej bolj uspešne Three Mesquiteerse, Monogram pa Rough Riderse in Range Busterse), pobiral nekdanje zvezdnike studia Republic, recimo Leeja Powella, ki pa je leta 1944 – ojoj! – padel na Pacifiku. Za PRC je bil to udarec – ko je dve leti prej v bostonskem nočnem klubu “Cocoanut Grove” zgorel legendarni kavboj Buck Jones, ki je snemal za večje B firme, je bil to le udarec za fane. PRC je res delal vse – za razliko od drugih, še manjših in še bolj ubožnih firm, ki so svoje filme regionalnim distributerjem prodajale na fix (in običajno za bagatelo), kar pomeni, da odstotkov od profita niso videle, je formiral celo svojo “mrežo” distributerjev, kar pa ni pomagalo. Že z malce večjimi B firmami, kot sta Republic in Monogram, ni mogel tekmovati.

Male, podhranjene, ubožne B in Z firme – recimo Victory, Reliable, Ambassador-Conn, Mascot, World Wide, Spectrum, Ajax, Tiffany, Majestic, Colony, Diversion, Kent in Artclass – so se v glavnem stiskale na Sunset Boulevardu in Gower Streetu, tako da se je tega predela kmalu oprijel izraz Gower Gulch oz. Poverty Row. Svoje infrastrukture niso imele. Umirale so hitro, brez profita. Robert J. Horner, ki je v glavnem snemal za Aywon Film Corporation, malo, ubožno firmo s koreninami v nemi dobi (na začetku dvajsetih jo je ustanovil Nathan Hirsch), je bil brez nog (v otroštvu so mu ju amputirali), kar pa ga ni ustavilo – za njegovo mobilnost je menda skrbel voziček, tako da je povsem mirno režiral kopico okornih, šlampastih, brezupnih, inertnih, anemičnih, hudo obskurnih, hromih “lowest of the lowly” vesternov a la *Border Menace* (1934), *Defying the Law* (1935), *Border Guns* (1935), *Western Racketeers* (1935) in *Whirlwind Rider* (1935), ki so bili brez kakršnikoli artističnih pretenzij in v katerih so igrali kavboji a la Jack Perrin, Buffalo Bill, jr., Bill Cody in Ted Wells. Ja, ti kavboji so bili minorni, toda pogosto so ga tožili – ker ni izplačal honorarjev. Horner je bil stalno na robu bankrota, toda skušal je biti sprejemljiv, konzumen, tržno zanimiv, zato je vestern *Tex Takes a Holiday* (1932) posnel v barvah! Multicolor! Leta 1932 – trash v barvah! Ne da mu je to kaj pomagalo, prej narobe – film je tako izgledal še bolj bedno, še bolj obupano in še bolj obupno. Ker ga je posnel v barvah, so se pač vse napake – in tehnične disfunkcije – še bolj videle, drugače rečeno, barve so njegovo nekompetentnost, nendarjenost in amnezicnost še bolj poudarile. Hornerjevi vesterni so bili matinejski, formulaični in hektični, toda kdo je *good* in kdo *evil* je bilo včasih težko reči. Kot da se režiser ni mogel odločiti – kot da se je pozabil odločiti. Kot da filmu manjka najvitalnejši del. Tri leta kasneje je izginil. In verjetno se je čudil: Hej, vse sem poizkušal! Bil je eden izmed mnogih. Verjetno se je hotel igrati kavboje in Indijance – ker pa se zaradi invalidnosti ni mogel, jih je režiral. Kar je bilo še vedno bolje, kot pa da bi se igral s figuricami. Vsaj zanj.

Horner je bil absolutno dno Z vesterna, toda tam ni bil sam. V dno je bil zabit tudi Victor Adamson. Alias Denver Dixon. Alias Al Mix. Alias Art Mix. Ja, Art Mix. Pogosto je na plakatu pisalo: “Victor Adamson predstavlja Arta Mixa v filmu Denverja Dixona”. Vse troje – Adamson, Mix in Dixon – je bil isti človek, Adamson, *one-man show*. Ni miksal arta, ampak džank. Ambiciozen je bil le v imenu. Tudi v svoje vesterne je tlačil predvsem kavboje z atraktivnimi, tržno zanimivimi, catchy imeni – Buffalo Bill, jr., Wally Wales in Buddy Roosevelt. Nič predsedniškega ni bilo v njih, še manj mitskega. Igrali so tako, kot je Adamson režiral – nevidno. V očeh si jim videl, da upajo, da jim ne bo treba odpreti ust. Svoje kariere so namreč začeli v nemih vesternih, kjer se jih ni slišalo in kjer je bila igra čisto nekaj drugega – zvok jih je petrificiral. Takoj ti je bilo jasno, zakaj so pristali pri Adamsonu – na Povertyju. Toda hej, bili so poceni. Dobro so zveneli le na plakatih. Zaradi zvočnih imen. Če jih je Victor, neke sorte svetovljan (nekaj časa je preživel na Novi Zelandiji), pravilno napisal, se razume. Pogosto jih ni. Tako kot Horner. “Zvezdniki”, ki jim Victor itak ni težil z dialogi, so tako v glavnem računali na snemalca Brydona Bakerja, toda Adamson je imel žal tako beden smisel za lokacije, da ni bilo kaj snemati (vse je bilo videti hudo zapuščeno), pa četudi je – verjetno za srečo – večino svojih vesternov posnel pri kalifornijskem mestecu Victorville. Za režiserja vesternov je bil lokacijski nesmisel smrtni greh. Kar pa postane še bolj alarmantno, ko ugotovite, da je imel smisla za lokacije toliko kot smisla za logiko in akcijo: kavboji so jezdili in jezdili in streljali in streljali in streljali – razvlečeno, dolgovezno in nesmiselno, v nedogled. Dokler jih ni ubila monotonija. Malo režiserjev je znalo publiko tako dolgočasiti. Toda v svoji anemični špuri je tako vztrajal, kot da je imel koncept. Andyju Warholu bi imel kaj povedati. Adamsonovi vesterni niso bili odskočne deske. Če si nastopil v njegovem vesternu, je to

pomenilo, da je tvoje kariere konec. In narobe, kdor je štartal pri Adamsonu, je potem pri Adamsonu tudi obtičal. Roy Rogers, Gene Autry, Bob Baker, Dick Foran, George O'Brien, Bill Elliott, Charles Starrett, Tim Holt, Johnny Mack Brown, Tex Ritter, Ken Maynard in drugi B zvezdniki so itak stanovali v višje budžetiranih vesternih in živeli na konju.

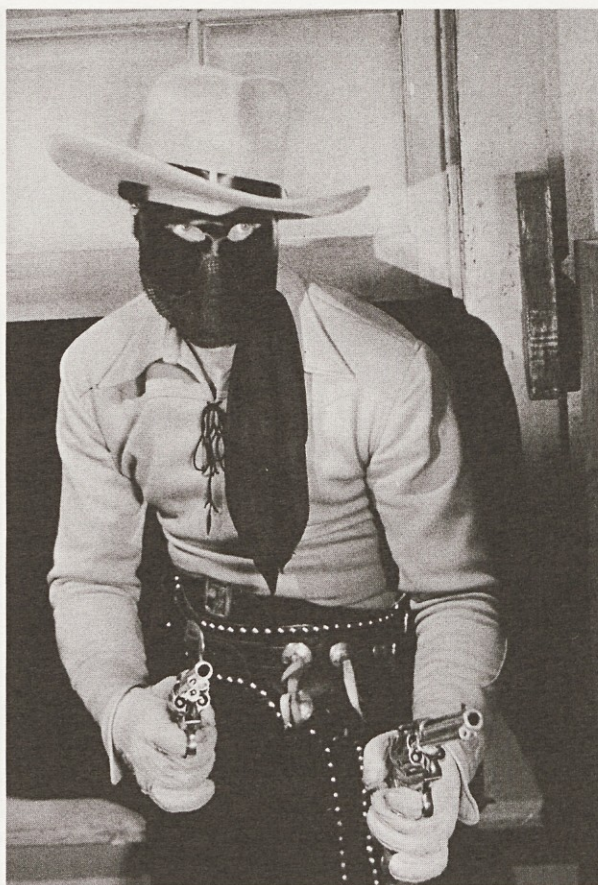
Ker pa Adamson ni hotel obtičati v svojih vesternih, je raje igral v B in Z vesternih drugih režiserjev – v štiridesetih se je prelevil v igralca in posledično zbral več kot 130 vlog. V glavnem je igral *henchmana*, tretjo, četrto ali peto *rough & tough* barabo v bandi – in kot se je za *henchieja* spodobilo, je bil praktično brez dialogov. Tu in tam je kaj zamrmral, prikimal šefu ali pa šefovi desni roki. Postal je del B in Z folklore – kot mnogi drugi serijski *henchieji*, recimo Tex 'Squint' Palmer, Floyd 'Silver Tip' Baker, Curley Dresden, Carl Sepulveda, Earl Askam, Chuck Baldra, Roy Bucko in 'Cactus Mack' McPeters, ki so jih ljudje videli v stotinah vesternov, ne da bi jih kdaj uspeli identificirati. V špicah njihovih imen itak ni bilo. Adamson se je za kamero vrnil šele na začetku šestdesetih, ko je bilo vsega že konec. Amerika se je že davno preselila v predmestje. Matineja že davno ni bila več to, kar je bila. TV serije so že davno ugrabile B vestern. Junaki B serije – Charles Starrett, Johnny Mack Brown, Roy Rogers, Rocky Lane, Gene Autry, Rex Allen in Wayne Morris – so svoje kariere sklenili na začetku petdesetih, ko sta svoje kavbojske serije ukinila tudi studia Republic in Columbia. Ne da je to Adamsona motilo. Mirno je posnel prgišče Z vesternov (*Half Way to Hell*, 1961; *Two Tickets to Terror*, 1963), jasno, v tandemu s svojim sinom, Alom Adamsonom, bombastičnim mikro-budžetarjem (režiser, producent, scenarist, igralec), ki so ga leta 1995 našli zabetoniranega pod kopalno kadjo (morilec je dobil 25 let), in ki je rad rekel: “Če mi kak igralec dela težave, preprosto spremenim zgodbo.” Oh, in očitno so mu vsi igralci delali težave, saj njegovi filmi – a la *Five Bloody Graves* (1970) – izgledajo tako kaotično in tako konfuzno, kot da je zgodbo med snemanjem stalno spreminjal. Bil je pač sin svojega očeta – tudi Victorjevi vesterni, recimo *Circle Canyon* (1933), *The Fighting Cowboy* (1933), *Boss Cowboy* (1934), *The Rawhide Terror* (1934), *Lightning Bill* (1934), *Riding Speed* (1934) in *Range Riders* (1934), so bili namreč tako kaotični in konfuzni, da se običajno ni vedelo, kdo je kdo, kdo je komu kaj, kdo koga preganja in zakaj. Še huje – na isto ime so se odzivali različni liki.

Les Adams je nekoč rekel, da so bili Hornerjevi in Adamsonovi vesterni le potrditev “zakona o padajočem iztržku”, s čimer je hotel reči, da je bil vsak njun vestern slabši od prejšnjega. “Obenem pa njuni vesterni tudi spodbijajo teorijo, po kateri gre lahko ta, ki začne na dnu, le gor.” Za Hornerja in Adamsona evolucija ni obstajala – izgledala sta kot slepa člena tržnega darwinizma, divjega boja in hude konkurence na Poverty Rowu. In nad njim. Nista bila *playerja*. Drugi so bili – serijo o Hopalongu Cassidyju, ki ga je igral elegantni in gentlemanski William Boyd, sicer čisto B serijo, je distribuiral Paramount. Igrali so v boljših in večjih dvoranah, imeli so odlično reklamo in, kakopak, precej višje budžete.

Na vsako dinastijo Barrymore, še bolje, na vsako dinastijo Mankiewicz je v Hollywoodu prišla kaka dinastija Geraghty – B dinastija, se razume. Tom Geraghty in oba sinova, Gerald in Maurice, so bili scenaristi. Oče je pisal za neme vesterne, sinova, specialista za *cliffhangerje* in matinejske kvikije, pa sta napisala trumo scenarijev za firme a la Republic, Mascot in RKO – njuna kariera je bila sicer dolga in presenetljivo stabilna, toda obtičala sta v B diviziji, tudi ko sta delala za večje studije. Njuna sestra, dokaj eksotična Carmelita (“baby star”), je bila igralka – jasno, pretežno v B vesternih (in pri Hitchcocku!), po poroki s producentom Careyem Wilsonom pa se je prelevila

v slikarko. Ni kaj, družinski princip se je na Poverty Rowu obnesel – jamčil je vsaj preživetje, delo za tekočim trakom. Kar sta, kakopak, spoznala in dokazala tudi brata Newfield. In kar je spoznal in dokazal tudi Harry S. Webb, ki je B in Z vesterne najprej režiral za firmo Mascot ter za kratkožive podjetniške špekulacije *a la* Webb-Douglas, Biltmore Productions in Syndicate, potem pa leta 1933 – skupaj z režiserjem Bernardom B. Rayem – ustanovil firmo Reliable Pictures Corporation, ki je štepala vesterne s Tomom Tylerjem, Jackom Perrinom in Bobom Custerjem. Harry in Ray sta jih režirala-producirala, Harryjeva žena, Rose Gordon, je služila kot scenaristka in podpredsednica firme, pogosto pa je vskočil tudi Harryjev brat Ira, običajno kot režiser. Firma Reliable, ki je imela “zanesljivo” in “zaupanja vredno” ime, je vzdržala le štiri leta. Ne da se Harry ni trudil – najel je celo Rin-Tin-Tina ... toda juniorja. Kar pa ne pomeni, da ni vztrajal – kmalu zatem je namreč ustanovil firmo Metropolitan, ki je imela atraktivno ime (ja, *reliable*), toda z mikrobudžetnimi vesterni, v katerih je jezdil Bob Steele, je nad vodo ostala le eno leto. Ni čudno, še Harryju se je zdelo, da se daje pod ceno, zato je te *oaterje* podpisoval s psevdonimom Henri Samuels. Da ne bi crknil, je skočil k firmi Monogram, od tam pa v tovarno – v pravo fabriko, ki je izdelovala pravo orožje. Razlike itak ni opazil. Le zakaj? Delal je le še zase. Šel je pač svojo pot. Rose tudi. In Bernard. In Ira.

Leto 1935 je bilo sploh kužno in pogubno. Drug za drugim so namreč izginili mnogi Z štoparji – Supreme, Reliable, Victory, Ambassador in Mascot. Je pa zato leta 1935 nastal studio Republic, kralj vesternov. Kar ni bilo naključje. Republic je nastal prav z združitvijo nekaterih bankrotiranih enot, med katerimi je bila tudi firma Mascot, ki jo je leta 1927 ustanovil hiper podjetni Nat Levine, *showman* z osnovno šolo in tajniškimi izkušnjami pri kino mogotcu Marcusu Loewu. Mascot je na začetku tridesetih produciral seriale, v katerih so igrali Tom Tyler, John Wayne, George Brent, Harry Carey, Ken Maynard, Johnny Mack Brown, Bob Custer in Bob Steele, pa pes Rin Tin Tin in žrebec Rex. Kar je treba pravilno razumeti – za Mascot so delali v času, ko boljših ponudb niso imeli. Levine je bil resda bolj *oaterist* kot *auteurist*, toda bil je voljan eksperimentirati in hazardirati: zmiksalsci-fi in vestern (*The Phantom Empire*, 1935) ..., pojočega kavboja Genea Autryja je postavil v glavno vlogo (in ga s tem lansiral, s čimer je lansiral tudi “pojoče” vesterne) ..., Tomu Mixu, že dokaj ostarelemu in znučanemu matinejskemu kavboju, je za nastop v serialu *The Miracle Rider* (1935) plačal nenormalnih, za Poverty Row rekordnih 40.000 dolarjev, pa četudi je Mixa v vseh akcijskih prizorih dubliral kaskader Cliff Lyons, toda serial mu je potem menda vrgel milijon ..., da bi si zagotovil večjo avtonomnost, je kupil celo studio Macka Sennetta. Ker se mu je zdelo, da je na konju, je s Herbertom Yatesom, šefom propadle firme Consolidated Film Laboratories, ustanovil Republic, kjer je nekaj časa vodil divizijo, ki je producirala B vesterne in seriale, toda po hudem sporu ga je Yates izplačal. Levine je dobil milijon dolarjev, ki pa ga je v šestih tednih zagonil – na konjskih stavah, svoji veliki obsesiji. Njegova pot je šla poslej le še navzdol: za nekaj časa se je preselil k studiu MGM, produciral minorne filme, potem pa 20 let v popolni anonimnosti menedžiral kino na Redondo Beachu. Kot da ni izumil studia Republic in kot da ni izpopolnil logike *cliffhangerja* ter logistike samega *seriala*. V samoponiževanju je šel daleč. Kar pa je bilo tipično za Z filmarje. In na stara leta je – v domu za ostarele – hazardiral na borzi. Le mentalno. Fiktivno. Le toliko, da je videl, kaj bi lahko izgubil. In kaj bi lahko dobil. S tem je agonijo Z filmarja prignal do pojma – Z filmarji so itak vedno z žepnino fantazirali o rečeh, ki so jih drugi počeli z milijoni. •

The Lone Ranger Rides Again

Plakat za film Three Texas Steers

brke, gizdavo obleko iz jelenove kože z resicami, za pasom pa par revolverjev z ročajji, obrnjenimi navzven. Narcis, nagnjen k pretiravanju in samopoveličevanju, v njegovih zgodbah je število mrtvih s tri mimogrede naraslo na deset, zato je nemogoče ugotoviti, koliko ljudi je zares spravil pod rušo. Umril je v mestecu Deadwood, ko ga je neki Jack McCal med igranjem pokra ustrelil v hrbet.

Holiday, Doc (1852–87). Hazarder, revolveraš in zobozdravnik. Zaradi tuberkuloze se je odpravil na Zahod, kjer je zrak bolj suh. Leta 1877 je v Doga Cityju spoznal Wyattta Earpa in mu 1880. sledil v Tombstone, kjer je sodeloval v obračunu pri O.K. Corralu. V spopadu je bil lažje ranjen. Bolezen in alkoholizem sta ga pokončala osem let pozneje.

Horn, Tom (1860–1903). Izvidnik. Pomagal pri prijemu Geronima. Leta 1894 ga je najelo združenje govedorejcev iz Wyominga, da bi se kot 'živinski detektiv' znebil govejih tatov. Postrelil je kak ducat tatov, potem pa so ga aretirali in obsodili na smrt zaradi umora nekega štirinajstletnega pastirja. Še danes ni dokazano, ali je zares storil zločin, zaradi katerega so ga obesili.

Indijanski agent. Vladni funkcionar, ki je skrbel za distribucijo živeža v indijanskih rezervatih. Agenti so bili znani po korupciji, zlorabah, prepodaji živeža ter prodaji alkohola in orožja Indijancem. Danes so agenti izključno Indijanci.

James, Jesse in Frank (1847–82; 1843–1915). Izobčenca. Jesse je vodil najbolj slavno tolpo roparjev bank in vlakov. Med ljudmi je bil znan kot Robin Hood. Tipična zgodba opisuje vdovo, ki ji grozi, da bo zaradi hipoteke izgubila hišo; Jesse ji da denar, da izplača bankirja, nato se pritaji, počaka na bankirja in mu spet vzame denar. Po katastrofalno spodletalem ropu v Northfieldu je Jesse sestavil novo bando, v kateri je bil tudi Bob Ford. Ta ga je ustrelil v hrbet, medtem ko je v lastni hiši popravil okvir slike. Brat Frank se je predal oblastem, sodišče pa ga zaradi pritiska javnosti ni obsodilo. Umril je v postelji, v pozni starosti.

Jelenova koža, (angl. *buckskin*). Obleka iz mehkega jelenovega usnja z resicami, ki so jo mejaši prevzeli od Indijancev. Suknjič iz jelenove kože je nosil Alan Ladd v filmu *Shane* (1953).

Johnson County War. Primer razrednega konflikta na Divjem zahodu. Veliki govedorejci iz Wyominga so zaradi stalnih kraj nastopili proti priseljencem in tatovom živine. Angažirali so 46 revolverašev, imenovanih regulatorji, da postrelijo čez sto osumljenцев. Akcija se je začela, padlo je nekaj glav, nato pa so se besni priseljenci organizirali v skupino, ki je štela 200 ljudi, in napadli regulatorje. Obkolili so jih in prišlo bi do pokola, če se ne bi vmešala vojska. Nihče od vpletenih se ni znašel pred sodiščem. Dogodki so lepo prikazani v filmu *Nebeška vrata* (1980).